

КРАТКА ИСТОРИЈА ФАКУЛТЕТА ДО 1996. ГОДИНЕ

УВОД

Грађевински факултет Универзитета у Београду је најстарија и водећа образовна и научна институција у области грађевинарства и геодезије у Србији. Првих 150 година делатности Факултета детаљно је описано у Монографији из 1996. године (књиге 1¹ и 2², период 1846–1996). Такође, приликом прославе 30 година од оснивања самосталног Грађевинског факултета (1948–1978) издата је Монографија³ која је детаљно обрадила тај послератни период. Зато је у овом поглављу приказан кратак историјски преглед најзначајних догађаја у развоју наставе грађевинарства и геодезије у наведеном периоду, ослањајући се на те публиковане монографије.

Почеци наставе из области грађевинарства и геодезије на овим просторима везују се за 1846. годину, када је књаз српски Александар Карађорђевић указом основао *Инџинијерску школу* у Београду. Управо ту годину, која симболизује почетак инжењерске наставе у Србији, Грађевински факултет слави као свој дан, дан када су ударени темељи високог образовања у области инжењерства у савременој нововековној српској историји. Годинама су области грађевинарства и геодезије биле заступљене кроз предмете чији се број из године у годину повећавао. Инжењерска школа је настала као израз потреба за стварањем одговарајућег инжењерског профила у области градитељства. Стицајем текућих околности, отварањем Војне академије, Школа се укида 1850. године. Ипак, при Лицеју се већ 1853. године поново афирмише потреба за градитељима. Поред Општег и Правног, отвара се Технички одсек, а нешто касније, при Техничком факултету Велике шко-

ле, 1879. године, формира се Грађевинско-инжењерски одсек. Тиме су дефинитивно отклоњене све дилеме и створени услови за самосталан развој, до остварења идеје о самосталности Факултета, што ће се и десети педесетак година касније.

Доношењем Уредбе о издвајању Техничког факултета Универзитета у Београду у самосталну Техничку велику школу, дотадашњи одсеци Техничког факултета, а међу њима и Грађевински, претварају се у самосталне факултете. Геодетски одсек, који је био у саставу Грађевинског, а од 1946. године и самосталан, због недовољног кадра није преименован у засебан факултет, већ је остао у саставу Грађевинског. Од 1954. године па до данас, самостални факултети, па и Грађевински факултет, постају део Универзитета у Београду.

ПЕРИОД ОД ПОЧЕТКА НАСТАВЕ ГРАЂЕВИНАРСТВА ДО САМОСТАЛНОГ ФАКУЛТЕТА

Почеци XIX века у развоју модерне српске државе уско су у вези и са развојем образовања нације у којој је, у то доба, већина становништва била неписмена. Настојање Карађорђевић устаника с почетка XIX века за установљењем школе била је идеја коју је највише тада промовисао српски просветитељ Доситеј Обрадовић, први министар просвете, а што је коначно довело и до оснивања Велике школе 1808. године. Оснивач Велике школе је био Иван Југовић, Сомборац. Учили су се историјски предмети, земљипис, немачки језик, топографско цртање (кро-

Иван Југовић (право име Јован Савић,
1772–1813)

¹ Монографија 1846–1996, књига 1, Грађевински факултет Универзитета у Београду, <https://hikom.grf.bg.ac.rs/old/Monografije/Monografija-1846-1996.htm>.

² Монографија 1846–1996, књига 2 – Библиографија, Грађевински факултет Универзитета у Београду, <https://hikom.grf.bg.ac.rs/old/Monografije/Monografija-1846-1996-Bibliografija.htm>.

³ Монографија 1948–1978, Грађевински факултет Универзитета у Београду, <https://hikom.grf.bg.ac.rs/old/Monografije/Monografija-1948-1978.htm>.

кирање), статистика, рачуница и неколико предмета из области права, а први професори били су Иван Југовић, Симеон Милутиновић, Доситеј Обрадовић и други. Школа је трајала свега пет година.

Оснивање Лицеја (1838–1863)

Други битан организациони облик системског успостављања школског система у Србији везује се за установљење Лицеја. Одлуку је донео, на предлог министра просвете и црквених дела Стефана Стефановића Тенке, кнез Милош 1. 7. 1838. године, при крају своје владавине.

Лицеј је представљао продужетак гимназијског школовања, са четири на шест година. Први наставници били су професори Крагујевачке гимназије Петар Радовановић и Атанасије Тодоровић, а нешто касније: Исидор Стојановић, Константин Бранковић, Јован Рајић, Ђорђе Мушицки, Игњат Станимировић, Антоније Арнот, Јован Стерија Поповић, Јанко Шафарик, Ђуро Даничић, Матија Бан, Коста Цукић, Алекса Вукомановић, Рајко Лешљанин, Јосиф Панчић, Панта Срећковић, Коста Јовановић и један од најзначајнијих људи тог периода – Атанасије Николић⁴ (1803–1882), први ректор Лицеја, који остаје на његовом челу до смене српског престола 1842. године (ректор од 3. 10. 1939).

Прве године био је само један смер – општи, а друге је уведен и други смер – филозофија. Међу предметима били су физика, практична геометрија и француски језик, касније математика и др. Од 1841. године Лицеј добија и правно одељење и исте године се сели из Крагујевца у Београд, у једну при-

Атанасије Николић
(1803–1882)

⁴ Атанасије Николић рођен је 1803. године у Бачком Брестовцу. Био је просветни радник, књижевник и професор. Сарадник и личност од поверења кнеза Михаила Обреновића и Илије Гарашанина. Гимназију је завршио у Сремским Карловцима и Новом Саду. У Бечу је 1821. уписао артиљеријску школу у којој је изучио картографске послове и технику. Враћа се у Нови Сад 1824. где отвара приватну школу цртања. Наставља студије инжењерства у Пешти и 1829. стиче диплому инжењера. По повратку, бави се пословима геометра. Бавио се бројним занимањима, а 1838, на позив, постаје професор математике и цртања на новооснованом Лицеју у Крагујевцу. Први је организовао прославу Светог Саве у школи. Са Јованом Стеријом Поповић осмислио је оснивање Друштва српске словесности.

ватну кућу, где остаје све до 1844. године, када прелази у Конак кнегиње Љубице. У том периоду у Србији су активно радила само два грађевинска инжењера, државна чиновника – Франц Јанке и барон Франц Кордон⁵, који су били ангажовани на изградњи и реконструкцији градова и подизању јавних зграда.

Конак кнегиње Љубице из 1876.

Владавину кнеза Александра Карађорђевића карактерише период уставобранитеља, чланова Државног савета који су заговарали строго поштовање Турског устава и под том паролом широко су користили своја овлашћења за доношење бројних закона и изградњу објеката и институција, важних по државу. Долази до јачања бирократског апарата. У том периоду слати су бројни млади студенти на чувене европске универзитете. Био је то период градње објеката и саобраћајница, када је млада држава схватила да без инжењера градитеља нема привредног развоја нити модернизације друштва. Заслугом Јована Стерије Поповића, 1844. године, законом је реформисана настава у Србији. Ранг Лицеја је уздигнут на ниво Великог училишта (школе).

Инжењерска школа (1846–1850)

У намери да се створи квалитетан инжењерски кадар, Законом о уређењу јавне наставе уводи се прво регулисање рада Лицеја и при Министарству унутрашњих дела се 19. 6. 1846. формира Инжењерска школа.

Највеће заслуге за установљење Инжењерске школе припадају Атанасију Николићу, који је одмах по ступању на престо кнеза Александра прешао у Министарство унутра-

⁵ Ангажовани у периоду од 1835. до 1844. године. Франц Јанке је извршио први премер Београда, трасирао данашњу Улицу Милоша Великог. Франц Кордон углавном је био ангажован на грађевинским радовима у области нискоградње и на пословима регулације реке Дрине.

шњих дела. Из потреба за инжењерима који би били надзор при грађењу друмова⁶ и зграда, он успева (преко Илије Гарашанина) да убеди кнеза да отвори Инжењерску школу, која је представљала заокрет у природи образовања на Лицеју. Тада се, поред општег, филозофског и правног усмерења, уводи и *техничко* усмерење. У Инжењерској школи први предмети били су Практично земљомерје, Механика, Архитектура, Цртање и Немачки језик. Настава је трајала три године, након чега су полазници били способни „мања инжењерска дела обављати”. Поред Атанасија Николића, у настави су били ангажовани Игњат Станимировић (Немачки), Август Церман⁷ (Рачуница, Алгебра, Геометрија, Механика) и Јан Неволе⁸ (Цртање и општи предмети). Након одласка у пензију Атанасија Николића, накратко га замењује Симон Прица, а после његове преране смрти, од 1845. године, Емилијан Јосимовић⁹, који преузима математичке предмете, Практичну геометрију, Нацртну геометрију и Грађевинску архитектуру.

Инжењерска школа је дала само једну генерацију од девет стручњака, након чега је затворена. Уместо ње, 1850. године оснива се Војна академија која надомешта празнину у континенту образовања инжењера „грађевинара”, до формирања Природно-техничког (*Јестивословно-техничкој*) одељења при Лицеју 1853. године.

Јестивословно-техничко одељење Лицеја (1853–1863)

Законом о уређењу Лицеја, 1853. године организују се три одељења – *Православни*, *Јестивословно-технички* и *Обшћини*. По први пут се, 1859. године, јавља предмет Грађевинска архитектура. Овај предмет није био довољан да се постане инжењер или архитекта, већ је служио за стицање основних предзнања о инвестиционим подухватима у области јавних радова. Појављују се и предмети попут Науке о земљоделију, Практична геометрија, Механика и др. Ни овај ниво наставе није се могао поредити са европским, већ је пружао основно

⁶ У наводима за оснивање Инжењерске школе износе се потребе за инцинирима при грађењу цариградског друма.

⁷ О Августу Церману се мало зна, само да је био грађевински инжењер немачког порекла.

⁸ Јан Неволе (1812–1903) је чешки архитекта из Прага. Дошао је у Србију на позив Јанка Шафарика 1845. године и запослио се као главни инжењер Грађевинског одељења при Попечитељству унутрашњих дела.

⁹ Емилијан Јосимовић (1823–1897) је рођен у месту Стара Молдава, Румунија. Био је први српски урбаниста. Завршио је математичку војну школу у Лугошу, а студије технике у Бечу завршава до своје 22. године. Цео радни век проводи у просвети. Од 1845. је хонорарни професор Лицеја, од 1850. је у Артиљеријској школи, све до 1869, где је предавао Математику и Геодезију. Значајни су његови радови из области архитектуре, урбанизма и геодезије. Редовни професор Велике школе постао је 1869. године. Био је шеф Математичког одељења, а затим ректор.

образовање из опште технике које је омогућавало наставак школовања на престижним европским техничким високим школама (политехникама). Од наставника тога времена при Лицеју су: Јосиф Панчић, Михаило Рашковић, Коста Џукић, Јанко Шафарик и др. Формирани су први предмети и лабораторије и уведено је оцењивање од 1 (рђав) до 5 (одличан). Даје се већа аутономија Лицеју, тако да Професорски савет бира ректора (три године), изјашњава се о кандидатима за професоре и др. Нажалост, и поред најбоље воље, није било могуће задовољити све потребе за инжењерима у младој кнежевини све до појаве Велике школе, где ће се инжењери образовати примерено европским политехникама тога времена.

Превелика моћ уставобранитеља довела је до сукоба са младим кнезом Александром и до његовог пада са власти и поновног враћања династије Обреновић, 1858. године. У својој историји, која је трајала 25 година и која се завршила формирањем Велике школе 1863. године, кроз Лицеј је прошло 1 216 слушалаца узраста од 17 до 22 године.

Оснивање Велике школе и Техничког факултета (1863–1905)

На власт 1858. године долази кнез Милош Обреновић, накратко, а после њега, 1860. године, кнез Михаило по други пут, чија је владавина обележена значајним напретком у самосталности и протеривањем Турака из српских градова 1867. године. Апсолутистичка природа владавине кнеза Михаила није се променила – уместо турске, јачао је свој утицај без сагласности Порте. У његово време десио се значајан моменат у образовању. Законом о устројству Велике школе од 24. 9. 1863. године Лицеј прераста у Велику школу и сели се у Капетан Мишино здање, зграду данашњег седишта Универзитета у Београду. Велика школа је имала три факултета – Филозофски, Технички и Правни.

Према сведочењима из тог времена, кнез Михаило је био врло посвећен реформама образовања и модернизацији Србије. Министарство грађевина се оснива 1862. године са задатком да се стара о „изградњи и одржавању путева и мостова, регулацији улица и река, подизању јавних зграда и споменика”. Закон о подизању јавних грађевина донет је 1865. године и дефинише појам грађевине као „све оно што се гради или подиже било на земљи или води”. Такође, 1864. године распушта *Друштво српске словесности* и оснива *Српско учено друштво*, претходницу Српске академије наука и уметности.

На Техничком факултету Велике школе су се, поред општих, из области грађевинарства и геодезије изучавали и следећи предмети: Дескриптивна и практична геометрија, Виша математика, Механика, Физика, Наука о грађевини на суву и води и др. Настава је трајала четири године. Ректор је

Зграда Велике школе, данас Ректората Универзитета у Београду (поклон Мише Анастасијевића, пројектант Јан Неволе, подигнута 1863. године)

биран на предлог Министарства просвете и црквених дела, а постављан је кнежевим указом. Допунама закона из 1863. године омогућено је ангажовање хонорарних професора, а 1871. године доноси се наредба којом се уводе критеријуми за избор наставника: „професори и суплументи могу бити само они који су завршили неки од факултета Велике школе или неки други факултет у иностранству са одличним или врло добрим успехом”.

Најзначајније је увођење предмета Наука о грађевини на суву и води који је обухватао следеће области: обични и гвоздени путеви, мостови, грађевине на води, тунели и земљорад. После повратка из Артиљеријске школе, Емилијан Јосимовић се 1870. враћа на Технички факултет и преузима наставу из Математике, Дескриптивне и практичне геометрије, а касније и из Грађевинске архитектуре, Ниже и више геодезије са топографским и картографским цртањем (реформом из 1880). Предмете Грађевине на суву и Грађевине на води и Грађење путева од 1870. године предавао је проф. Михаило Петковић¹⁰.

Због сукоба са либералима кнез Михаило убијен је 29. 5. 1868. године, а будући да није имао наследника на престо долази унук Милошевог брата Јеврема, малолетни Милан Обреновић. Због малолетништва, власт преузима трочлано Намесништво (М. Блазанац, Ј. Ристић и Ј. Гавриловић) до 1872. године, под чијим утицајем је 1869. године донет *Намеснички устав* који је омогућио појаву парламентаризма у

¹⁰ Михаило Петковић је рођен 7. 11. 1833. у Старом Бечеју. Гимназију је завршио у Београду, а звање грађевинског инжењера стекао на Политехници у Бечу. Од оснивања Велике школе, тачније од 1864. године, постављен је за њеног професора. Предавао је Дескриптивну и практичну геометрију и цртање, Грађевине на суву и води, а касније Грађевине на суву и Грађевине на води и грађење путева.

Србији. Српско-турски ратови (1875–1878) омили су континуитет развоја образовног система у Србији, а сви студенти и професори позвани су у рат као војни обвезници.

Одлуке Берлинског конгреса увећале су тадашњу Србију за четири нова округа, а 1882. године Србија постаје краљевина. Милан Обреновић се устоличује за њеног првог нововековног краља. После доношења новог устава 1888. године, краљ Милан се 1889. године одриче престола, а краљ Александар М. Обреновић влада Србијом све до Мајског преврата 1903. године.

Период изеђу 1880. и 1890. године карактерише повећање наставног кадра Техничког факултета и формирање нове катедре. Почетком 1880. године доноси се измене *Закона о устјројсјиву велике школе*. Уводи се обавеза да сваки професор Велике школе мора „за штампу спремити предмете, за које су у факултету одређени”. У том периоду долазе: Милан Андоновић¹¹ 1880. године за професора Ниже и Више геодезије са топографским цртањем, инж. Коста Главинић¹² за професора Графостатике са цртањем и Науке о грађењу мостова од 1886. године, инж. Никола Стаменковић¹³ на предмете Хидротехника и Хидраулика 1887. године и исте године инж. Миливоје Е. Јосимовић¹⁴ за професора на предмету Наука о грађењу железница, путева и тунела. Стручни часопис *Српски технички листи* покреће се 1890. године (уредник Миливоје Јосимовић), а нешто касније формирано је и Удружење српских инжењера (почетни кораци

¹¹ Милан Андоновић је рођен у Пожаревцу 1849. године. Гимназију је започео у Пожаревцу, а завршио у Београду 1868. и исте године уписао Технички факултет Велике школе на ком је студирао до 1872. године када одлази у Карлсруе на наставак студија на инжењерском одсеку тамошње Политехнике. Од 1874. се у Ахену, код професора Ритера, специјализује из области механике. Враћа се 1875. године када бива постављен за професора београдске Реалке. Од 1878 је у Минхену, где се додатно усавршава у области геодезије. Године 1880. враћа се на Велику школу и преузима неколико предмета из те области.

¹² Коста Главинић је рођен у Београду 1858. године. Завршио је београдску Реалку и студије грађевине на Великој школи 1884. Одлази у Берлин где студира на Одсеку за грађевинске инжењере. Од 1885. године је доцент на Великој школи, а касније и професор на предмету Мостови и тунели.

¹³ Никола Стаменковић је рођен 1858. године у Београду. Завршио је Гимназију београдску и Реалку 1874. године, а касније и Технички факултет Велике школе 1879. године. Школовање је продужио у Минхену, на инжењерском одсеку Минхенске политехнике, и први је стручњак у нас који се посветио питањима из области вода и грађењу хидротехничких објеката. У Министарству грађевина је од 1885. године. Руководио је изградом пројекта београдске канализације и једно краће време налазио се на положају председника београдске општине (од марта до августа 1903). Један је од оснивача Удружења српских инжењера и архитеката.

¹⁴ Миливоје Јосимовић је рођен у Београду 1855. године. Основну школу и гимназију завршио је у Београду, Грађевински одсек на Бечкој политехници 1879. године. Од 1887. је стални професор Велике школе. Био је министар грађевине Краљевине Србије, народни посланик и референт за железнице у Народној скупштини и више година директор Српских државних железница.

Милан Андоновић (1849–1926)

учињени су 1868. године, а удружење је формирано 1890. године). Инжењер Јефта Т. Стефановић је од 1893. године редовни професор на предмету Наука о грађењу железница, путева и тунела.

Уредбом од 6. 1. 1897, Технички факултет је подељен на три одсека: Грађевинско-инжењерски, Архитектонски и Машинско-технички. Значајно је промењен наставни план и програм са неколико нових предмета из области грађевинарства и геодезије (укупно 46 предмета).

Настава је подељена у четири семестра општег дела, а друга четири семестра била су намењена стручним предметима. По завршетку наставе и положених испита, студенти су стицали диплому грађевинског инжењера. За стицање дипломе било је потребно положити испите: полугодишње, припремни и стручни. Уведено је и неколико нових предмета и то: Нижа геодезија са практичним радом, Виша геодезија, Топографско цртање, Познавање грађе, Основи инжењерских конструкција са пројектовањем, Основи трасирања и грађења обичних путева са пројектовањем, Грађење железница са пројектовањем, Грађење тунела, Грађење дрвених, каменних и гвоздених мостова са пројектовањем, Хидротехника са пројектовањем, Грађење предрачуна за инжењере грађевине с вежбањем и др.

Реформа Техничког факултета извршена је 1900. године. Уведено је неколико нових предмета, а студенти су се већ од прве године опредељивали за један од смерова (грађевински, архитектонски и машински). Настава у прве две године била је заједничка. Исте године на Техничком факултету било је 10 научних завода и збирки: Геодетски завод, Хидротехнички завод, Збирка грађевинског материјала, Збирка цртежа и модела грађевинских и инжењерских конструкција, Механичко-техничка радионица, Завод за електротехнику и примењену физику, Збирка архитектонских цртежа и модела, Збирка за нацртну геометрију, Збирка припремног и техничког цртања и Библиотека за поједине одсеке. Из Министарства грађевина, ради преношења непосредног искуства и знања из свакодневне инжењерске праксе, ангажују се у настави Драгољуб Спасић, Миленко Турудић, Велислав Вуловић, Јосиф Ковачевић и други. До оснивања Универзитета 1905. године било је још неколико измена, а број наставника је стално увећаван.

Формирање Универзитета у Београду (1905–1948)

Од оснивања до Првог светског рата

Универзитет у Београду формиран је 15. 10. 1905. године, након неколико неуспешних покушаја (1893, 1899. и 1901). У том периоду на чело Србије долази Петар I Карађорђевић. То је било време стабилизације и сређивања стања у земљи. Законом је основано пет факултета: Богословски, Филозофски, Правни, Медицински и Технички. За првог ректора Универзитета изабран је Симо Лозанић.

Технички факултет је радио као посебна целина у оквиру Универзитета и био је подељен на три одсека – за *грађевинске инжењере*, архитекте и машинске инжењере, са укупно 67 предмета на сва три одсека. О новим предметима одлучивао је Савет Факултета. Нематичне предмете предавали су професори са других факултета. Уредбом о оснивању, факултетима се даје у задатак да „дају што потпунију вишу теоријску, а колико је у школи могуће, и практичну спрему, као и да негују науку и вештине, уколико долазе у круг техничке наставе”. По први пут се помињу докторски испити, односно да се докторат стиче на основу дисертације и усменог испита пред испитним одбором или као почасни докторат, о чему је одлучивао Савет Факултета. Верификација стечених знања студената обављала се преко два испита, припремног и стручног. Да би изашли на припремни испит, студенти на смеру за грађевинске инжењере морали су да израде низ задатака и цртежа, укључујући и усмено полагање из неколико предмета. Како би изашао на стручни испит, студент је морао да изради најмање један пројекат са статичким прорачуном из унапред задатих предмета и најмање два пројекта из Хидротехнике. Дипломски рад за грађевинске инжењере бирао се из путева, железница, тунела, мостова и гвоздених конструкција, посебно или комбиновано из Хидротехнике или из Геодезије. У првој години (1906/1907) на Технички факултет је уписано 149 студената, од чега 99 на грађевинском одсеку. Овакав однос уписа задржан је све до Првог светског рата, пре свега због традиције, али и потреба изградње инфраструктурних објеката. Од 1910. године по први пут се појављују предмети из бетона и армираног бетона које држи инж. Ђорђе Мијовић¹⁵.

Пред Први балкански рат укупан број студената је износио око 1 500. Балкански ратови (1912) прекинули су студије, а велики број студената и професора био је мобилисан. Пред избијање Првог светског рата (1913/1914) Технички факултет је имао 28 професора. Универзитет за време рата престаје с радом, Капетан Мишино здање је претрпело велика разарања, а око 1 300 ђака и студената нашло се у првим борбеним редовима. Само мали број њих је успео 1915. године да се врати у домовину.

¹⁵ Ђорђе Мијовић је рођен 1880. године. На Техничком факултету Велике школе дипломирао је 1903. године. Специјализацију у Берлину завршио је 1906. године. Од 1919. године је доцент, а од 1922 и редовни професор на предметима из области бетонских конструкција.

Од Првог светског рата до самосталности

Услед великог разарања које је задесило објекте Техничког факултета у Првом светском рату, у послератним годинама настава је настављена на три локације: у Васиној, Немањиној и Космајској улици. Почетком 1919. године Технички факултет је уписало 610 ученика (од 3 250 колико је укупно уписало Универзитет у Београду), а највећи проблем је био недостатак професорског кадра, те је уследило планско слање кадра на усавршавање у иностранство, највише у Немачку. Примљен је и изванредан број наставника из бивше царске Русије (Јаков Матвејевић Хлитчијев, Петар Зајончковски, Константин Марков и др.), што је побољшало структуру кадра и омогућило увођење нових предмета. Почетком двадесетих, поред Капетан Мишиног здања, изграђена је нова зграда, само за Технички факултет, а нешто касније, 1931. године, и зграда у којој се Грађевински факултет данас налази. Тих година (1932/1933) на Грађевинском факултету било је 27 наставника (11 редовних професора, шест ванредних професора, четири доцента, два виша универзитетска учитеља вештака, један хонорарни професор, један контрактурални хонорарни професор и два хонорарна наставника). Број предмета је значајно повећан, а профил студија био је изједначен са страним универзитетима. Повратком кадра са усавршавања значајно је унапређен квалитет наставе, а посебан значај се ставља на развој науке. Новом Уредбом од 17. 4. 1935. проширује се мисија Факултета. Факултет је, поред „спремања стручних радника”, почео „обрађивати техничке науке и спремати научне и стручне раднике за све гране технике”. Тада Технички факултет поседује 32 катедре, 20 завода, шест лабораторија и 41 кабинет. Постојала су два основна завршна испита, дипломски и докторски. Дипломски се делио на припремни део и стручни део. Према истој Уредби, Грађевински одсек је подељен на четири групе: Геодетску, Саобраћајно-инжењерску, Статичко-конструктивну и Хидротехничку. Пре дипломског рада, студенти су

Садашње седиште Грађевинског факултета на месту некадашњег тркалишта

морали положити 30 испита. Школске 1935/1936. године на Техничком факултету студирало је 1 333 студента, од чега на Грађевинском одсеку њих 141 (дипломирало је њих 39).

Нестабилно стање у тадашњој држави указивало је на почетак предратне кризе и рата који је у Европи већ почео. Пред сам рат, не рачунајући асистенте, на Грађевинском факултету је предавало 36 наставника (на целом Техничком факултету 75 наставника и 55 асистената). Већ 1941. године, Факултет практично престаје с радом. Зграда је била окупирана, а у прве три ратне године забележене су спорадичне наставне активности.

У јесен 1945. године наставља се рад на Техничком факултету. Школска 1945/1946. година била је веома тешка. Недостајао је прибор, није било грејања, осећала се чак и оскудица у храни и одећи. Из године у годину услови су се побољшавали, а 1948. дограђен је трећи спрат.

Последице савезничког бомбардовања зграде Техничких факултета 1944. године

На Грађевински факултет, од школске 1945/1946, у три узастопне године, уписано је у прву годину укупно 1 750 студената (на четири стручне групе четворогодишњих студија). Посебним актом, у августу 1946. године, при Техничком факултету је као посебна јединица издвојен Геодетски одсек са уписаних 140 студената школске 1947/1948. Прве три послератне генерације студената студирале су по новом наставном плану. Студије су трајале 10 семестара (десети семестар био је предвиђен за израду дипломског рада).

ГРАЂЕВИНСКИ ФАКУЛТЕТ

Самосталност Грађевинског факултета (1948–1954)

Уредбом Владе НР Србије од 21. јуна 1948. године, Технички факултет се издваја из састава Универзитета и проглашава у самосталну Техничку велику школу ранга универзитета.

Дотадашњи одсеци се претварају у самосталне факултете, осим Геодетског, који улази у састав Грађевинског факултета. Декана је сваке године бирао Савет Факултета. Први декан Грађевинског факултета, изабран за школску 1948/1949. годину, био је инж. Петар Мицић¹⁶, редовни професор. Настава је трајала пет година: прве две године организоване су као заједничке студије, а након тога се за грађевинце настава одвијала по смеровима. Геодетски одсек је био самосталан, а настава на њему одвијала се по посебном плану. На Грађевинском факултету се формира Савет Факултета који је на крају сваке школске године бирао декана и продекане за наредну школску годину и решавао друга важна наставна питања. Нова реформа наставе извршена је школске 1952/1953. године, преласком на школовање грађевинских инжењера општег профила. Настава је била заједничка у осам семестара, а у деветом семестру предвиђено је уже усмерење на поједине групе сродних предмета (седам група), осим у случају Геодетског одсека чији је план наставе раније утврђен и који је трајао све до 1954/1955. године. Самосталност Техничке велике школе је кратко трајала.

Грађевински факултет у саставу Универзитета (од 1954. године)

Уредбом из јула 1954. укида се самосталност Факултета. Грађевински факултет, заједно са одсеком за Геодезију, постаје део Београдског универзитета. Настава на Грађевинском факултету је одржавана према реформи из школске 1952/1953. године, док је на Геодетском одсеку од школске 1954/1955. године иновирани наставни план тако да буде сличан настави на грађевинском смеру, уз увођење обавезних практичних радова на терену у трајању од 30 дана за студенте од прве до четврте године током месеца јула, за време школског распуста.

Новим Законом о универзитетима НР Србије из 1956. године, приступа се изменама наставних планова и програма, са нешто допуњеним предметима у петој години из којих се бирао дипломски рад. По наведеном плану, настава је трајала свега две генерације, те се опет приступило изменама због великог оптерећења студената. Заузет је став да настава на техничким факултетима не може трајати дужи од четири године (генерације уписане 1956/1957. и 1957/1958. године преведене су на нови план). Настава је радикално измењена и поново су уведена усмерења. Прве две године биле су заједничке, а у трећој и четвртој години студенти су

¹⁶ Петар Мицић је рођен у Зајечару 1889. године где је и завршио основну школу и гимназију. Грађевински одсек Техничког факултета у Београду завршио је 1911. Специјализацију из области гвоздених конструкција завршио је у Берлину 1914. године, а студирао је и у Паризу од 1916. до 1918. године. Од 1933. је редовни професор на предмету Гвоздене конструкције мостова и кровова на Техничком факултету у Београду. Био је проректор и ректор и први декан самосталног Грађевинског факултета од 1948. до 1951. године.

се опредељивали за Конструктивну, Хидротеничку и Саобраћајну групу. Предавања и вежбе су трајали просечно 30 часова недељно. На Геодетском одсеку настава је трајала четири године. Практични део наставе од 30 дана планиран је после сваког парног семестра, али у мају месецу, а не као раније у јулу.

Иако радикално реформисана, и ова промена је важила само за две генерације. Доношењем новог Закона, Грађевински факултет од школске 1960/1961. године прелази на степену наставу. Студент је после друге године могао да прекине студије и да се запосли у привреди као грађевински, односно геодетски инжењер. По овом моделу, уписано је шест генерација студената, након чега се одустало од те концепције. На смеру грађевинарства, уместо група, по први пут се појављују одсеци, Конструктивни, Хидротехнички и Одсек за путеве и железнице. Статутом Факултета из 1966. године враћена је континуална настава. На Конструктивном смеру се појављују усмерења: бетонске, металне и хидротехничке конструкције.

Новим Статутом Факултета из 1966. године поново је дошло до корекције у настави као последица става да је наставни план био преобиман, те је дошло до сажимања предмета и смањења броја испита. По овом наставном плану примљено је седам генерација студената (последња 1972/1973. године). *Законом о школству* из 1972. године, уводе се предмети идеолошке природе, попут Марксизма. По први пут се уводи и програмирање као предмет, набавља се рачунарска техника и отвара *Инжењерски рачунски центар*. Трајање наставе и подела на одсеке нису се мењали, а сваки семестар је подељен на два полусеместра, с циљем повећања броја испитних рокова (јун, септембар и јануар, плус новембар и април). У последњем полусеместру парних семестара настава на Геодетском одсеку трајала је три недеље, а четири недеље је обављана практична теренска настава.

Од школске 1976/1977. године почиње период нових наставних планова и програма који ће најдуже опстати у дотадашњој историји. Њега карактерише даље настојање за смањењем оптерећења студената и сажимањем наставне грађе. Наметање предмета марксистичке оријентације и даље је доминантно (око 140 часова). На Грађевинском смеру остала су три одсека, док су на Конструктивном одсеку и даље постојала три раније поменута усмерења. На Геодетском одсеку у деветом семестру било је пет усмерења, по групама сродних предмета. По овом програму наставу је завршило десет генерација студената (последња 1986/1987).

Законом о усмереном образовању и васпитању, од школске 1987/1988. године, мењају се услови студирања уз знатне измене у наставном садржају. Долази до промена у броју одсека на Грађевинском смеру увођењем Одсека за високоградњу. Друга значајна промена се огледа у увођењу изборних предмета у деветом семестру на свим одсецима и

укидање усмерења на Конструктивном. Укида се полусеместрална настава и враћа се класична, по семестрима. *Закон о Универзитету* из 1990. године иницирао је нове промене наставних планова. Укида се Марксизам, а неки се предмети спајају, што је на Грађевинском смеру направило мање измене, а на Геодезији нешто веће измене наставног програма.

Од 1991. године, у жеку ратова на просторима бивше СФРЈ, појављује се значајан прилив студената који су избегли из ратом захваћених подручја Босне и Херцеговине и Хрватске. Новим *Законом о универзитету* из 1992. године и изменама и допунама *Закона о универзитету* из 1993. године долази се до нових измена наставних планова и програма. После 40 година наставе, укида се предмет Општенародна одбрана. Уводе се нови предмети – Увод у грађевинарство и геодезију, факултативно (укинут после две године због слабог интересовања), и Увод у примену рачунара. Настава за све студенте Грађевинарства је заједничка у прве две године студија, а од петог семестра се дели по смеровима (према плану усвојеном 1995/1996). На смеру Геодезија настава је континуална у свих пет година. Од школске 1994/1995. године проширује се уписна квота (за 50 буџетских и 30 самофинансирајућих места). Гаси се Одсек за високоградњу који није активно заживео, а уводи се нови – Одсек за планирање и грађење насеља (касније је прерастао у Одсек за управљање пројектима у грађевинарству).

Последипломска настава на Грађевинском факултету

Последипломска настава за стицање академског степена магистра техничких наука на Грађевинском факултету отпочела је школске 1962/1963. године прво на Одсеку за хидротехнику, 1964/1965. године на Одсеку за конструкције, 1966/1967. године на Геодетском одсеку, 1968/1969. године на Одсеку за путеве и железнице и 1970/1971. године на Организацији радова и технологији грађења. Настава је била организована сваке друге године и трајала је три семестра. Четврти је био намењен изради магистарског рада. Последипломска настава је обухватала и образовање специјалиста у одређеној области. Звање специјалисте стицали су дипломирани инжењери после два семестра наставе и израде специјалистичког рада у трећем семестру. Након стицања титуле магистра техничких наука, кандидати који су хтели да наставе образовање могли су да пријаве и од-

бране тему своје докторске дисертације уз помоћ изабраног ментора. Након израде докторске тезе и њене одбране, постајали су доктори техничких наука.

Наставни план је међан неколико пута, а 1970. године је по први пут донет *Правилник о последипломским студијама*. Предмети су подељени на три групе: математички, теоријско-технички и стручни. Предмети прве групе били су заједнички за све одсеке. У 1972. години план је претрпео извесне измене, а 1978. године план и програм наставе поново је инован. Веће последипломских студија бавило се организацијом и правилима наставе све до 1978. године када његову улогу преузима Наставно-научно веће које за те потребе формира Комисију за последипломске студије. У току 1982. године приступило се изради новог *Правилника о последипломским студијама* и изради новог наставног плана и програма. Задржана је основна концепција студирања, а по први пут се уводе обавезни предмети по групама предмета (три групе предмета). Повећава се број смерова и укупан број предмета. Од школске 1988/1989. године наставни план је усклађен са *Законом о усмереном образовању и васпитању*, степен магистра се изједначава са VII-2 степеном стручне спреме, а уводе се и образовни профили (у грађевинарству 11 профила, у геодезији пет профила).

Од школске 1990/1991. године за стране студенте су по први пут на Факултету организоване последипломске студије на енглеском језику. Због ратних догађаја, било је уписано само четири студента, тако да ова идеја није у потпуности заживела. Од 1995. године последипломска настава се организује сваке године. По новом наставном програму из 1995. године магистри техничких наука се образују по ужим научним областима, смеровима и усмерењима. У области грађевинарства постоји пет смерова са више усмерења, док је на Геодезији настава организована у четири смера. Предмети су подељени на обавезне и изборне. Укупан обим наставе био је 30 часова недељно, а студенти су били обавезни да положи укупно девет предмета (шест обавезних и три изборна).

Увођење последипломске наставе на Грађевински факултет Универзитета у Београду значајно је унапредило развој научног рада на Факултету. У периоду од 1962/1963. до 1996. године, колико постоји последипломска настава на Грађевинском факултету у Београду, докторирало је укупно 175 кандидата, магистарски рад је одбранио 371 кандидат, а специјалистички рад је одбранило 12 кандидата.